

ÜPRIS – OMA VÕI LAEN?

VILJA OJA

Eesti keeles üldtarvitatava adverb*i üpris* päritolu on püütud selgitada mitut moodi, aga kindlat seisukohta seni ei ole. Julius Mägiste etümoloogiasõnaraamatus on esitatud kaks versiooni koos märkusega, et mõlemad etümoloogiad on vaieldavad: 1) *üpris* võiks seostuda sõnaga *ümb*er (**ümperinsäk* või **ümperihinsäk* > *ümbr* | *is*, *-es* > *ümpris* või > *ümpres* > *üpris* või *üpres*), 2) eesti *üpris* on soome sõna *yppärys* vaste (EEW XII: 4100). 2012. aastal ilmunud „Eesti etümoloogiasõnaraamatus” mainitakse neist esimest varianti: „on arvatud, et vana omastusliitega vorm sõnast *ümb*er” (EES: 637). Et ebaselgust ja vastuolusid põhjendada, tutvustan siin lühidalt varasemaid teooriaid.

Andrus Saareste (1938: 211) oletas, et adverb *üpris* ~ *üpres* võib koosneda kahest sõnast, milles tundmatule esikomponendile on liitunud *peris*. Sellest ideest lähtudes pakkus Juhan Viiret (1940) välja rekonstruktsiooni **üppö* + *perinsä* > *üpperinsä* > *üpris*, kus esimene osis oleks soome keeles tuntud adverb*i yppö* ~ *uppo* variant, mis on võinud varem esineda ka eesti keeles, ja teise osise moodustaks sõna *perä* mitmuse instruktiivi vorm koos 3. isiku possessiivsuffiksiga (*peris* < *perin* + *nsä*). Ühtlasi kritiseeris Viiret Suure Piibli avaldamisel oletatud laenu teooriat *üpris* < saksa *überaus*, sest nii vana eesti sõna ei saa pärineda ülemsaksa kirjakeelest. Artikli joonealuse märkusena avaldas Mägiste oma seisukoha, et eeldatud soome partikli *yppö* sarnane keelend ei ole eesti keeles võimalik. Samas kirjeldas Mägiste tundmatu autori etümoloogiat, mille järgi *üpris* võiks olla kujunenud sõna *ümb*er instruktiivi või illatiivi vormist ühes sellele liitunud 3. isiku possessiivsuffiksiga: **ümperinsäk*. Omalt poolt lisas ta aga kahtlusenoodi, et niisuguse arengu tulemusel tekkinud sõnakuju *üpris* pro **ümbris* saaks seletada üksnes rõhutu partikli erandliku kulu vormina (Viiret 1940: 106).

Paul Ariste välistas nii laenu võimaluse kui ka varasemad etümoloogiad ning ühendas eesti *üpris* päritolult soome sõnaga *yppärys*, konstrueerides algseks **üppä*-tüvega nimisõna, millele on liitunud tuletusliited *-r*- ja *-üs* : *-ükse*- (Ariste 1962: 295). Märksõna **yppärys* leidsin üksnes Elias Lönnroti soome rootsi sõnaraamatu lisavihikus rootsikeelse seletusega *medvetlsöst tillstand* 'teadvusetu seisund' ning sõnad *yppäryksissä* ja *yppäryshumala*, mis väljendavad aru kaotuseni purjus olekut (Lönnrot 1930: 208). Ariste toetuski sellele allikale. Kõige rohkem sarnanevad sõnale *yppärys* soome ja karjala keeles intensiivistava partiklina või adverbina tähenduses 'täiesti, päris' tarvitatud *yp(p)ö*, *yp(p)ösen*, *yp(p)östen* (vt NS 6: 737; SKES VI: 1864; KKS: 755). Viireti teooria lähtus samuti tüvest *yppö*, mida aga Mägiste eesti sõna algkujuna või-

malikuks ei pidanud. Arvatavasti nendel põhjustel jäetigi Ariste etümoloogia EES-st välja. Et leida alternatiivseid variante sõna päritolu selgitamiseks, jälgigem esmalt selle kasutust diakroonilises plaanis.

Tänapäeva eesti kirjakeeles tarvitatakse kvantiteediadverbi *üpris* tähenduses 'üsna' koos omadussõnaga (nt *üpris ilus, rumal, vana* jt) või määrsõnaga (nt *üpris vähe, hästi, kähku* jt) (EKG I: 24; EKSS 6: 688). Kirjalikes allikates esineb sõna järjekindlalt XVII sajandi algusest peale, kusjuures tähenduse seletus pisut varieerub. Järgnevalt esitan mõned näited sõna varasemast kasutusest säilinud kirjalike andmete põhjal. Georg Mülleri jutlustes (1600) tähistab *üp(p)ris* mõistet 'täiesti, väga', nt *üpris suhr rõhmu; üpris selgkesti on meddÿ Iss: nick Öñis |t: paiatanuth...* (VAKK Müller 1600; Habicht jt 2000: 436). „Agenda Parva” lauses *Ommes se latz üppres ristmätä echk enne ristit?* väljendab *üppres* määrangut 'täiesti, üldse' (AP: 6). Turu käsikirjas (1925: 17) on väga suurt rahvahulka kirjeldatud nii: *se oli üppris suuri hulcka rahwast*. Heinrich Stahli sõnastikus on *üpris palju* saksa *zuviel* vasteks (Stahl 1637: 30). Johannes Guttslaff (1648) on saksa sõna *trefflich* 'suurepärane; suurepäraselt, oivaliselt' eesti keelde tõlkinud sõnaga *üppris*. Heinrich Gösekeni sõnastikus leidub rida näiteid sõnapaaridest, nagu *üppris kangke, üppris kaunis, üppris kõvva, üppris palio, üppris pehme, üppris wanna, üppris wehga*, kus adverbi tähenduseks on märgitud saksa keeles *sehr* 'väga' (Göseken 1660: 104, 115, 200, 378, 421, 444, 488; Kingisepp jt 2010: 759). XVII sajandi juhuluule keelt uurides tõi Aino Valmet muuhulgas esile Põltsamaa pastori Johann Sebastian Markardi 1656. aastal avaldatud pühenduslaulu („Auffmunterung zur Dankbarkeit”), kus *üppris* väljendab mõistet 'väga, eriti', vt värsiread *Se Mucka-Hulck ninck Oppijat / Sihh ollit üppris ussinat / Need kuhlja-Lapset pettma* (Markard 1656: 137; Valmet 1969: 109–110). Mitmes XVIII sajandil koostatud eesti keele õpetuses ja sõnastikus on variandid *üpris* ja *üpres* registreeritud põhjaeesti ehk nn Tallinna keelest samuti tähenduses 'väga', sealhulgas sõnapaaris *üpris wägga = wägga* 'sehr' (Vestring 1998 [?1730]; Thor Helle 1732: 3; Hupel 1780: 296). Tartukeelse materjali põhjal esitab Arvid Moller (1756: 164, 165) eesti *üpriz* vastetena soome *upia* (= *upea* 'tore, suurepärane'), adv *upiasi* ja rootsi *ypperst* 'suurepärane; suurepäraselt'. Ferdinand Johann Wiedemanni sõnaraamatus (1869: 1411, 1973: 1276) on *üpres, üpris* saksakeelne vaste *sehr, üpris väga* tõlkega *recht sehr* ja *üpris suur* tõlkega *sehr gross*.

Niisiis esineb sõna *üpris* vanades kirjalikes allikates sageli tähenduses 'väga' (saksakeelne tõlkevaste *sehr*). „Agenda Parva”, Guttslaffi ja Molleri materjal osutab, et lõunaeesti ehk nn Tartu keele alal võis sõnakasutus põhjaeestilisest Tallinna keelest veidi erineda, kuid pelgalt sõnaraamatu märksõna tõlge ei ole piisav semantiliste järelduste tegemiseks. Molleri ja Wiedemanni andmeil kuulub *üpris* piibli- ja kirikukeelde. Murretes leiduvad sellest sõnast tõepoolest vaid üksikteated eri aladelt (vt VMS II: 770). Seejuures Kuusalu ja Kolga-Jaani murrakus on *üpris suur* märgendiga „juhulik”, Tori murrakust kirja pandud *üpris ea elu* juures on märkus „harva”. Järva-Madise näited *üpris väga* ja *üpris suur* dubleerivad Wiedemanni sõnaraamatus esitatut ning see aines võib olla küsitleja poolt mõjutatud. Aastal 1887 sündinud Torma keelejuht on meenutanud, et tema lapsepõlves öeldi tihti *üpris kena lugu vms* ja sõna *üpris oli enamast igas lauses, aga vahepeal seda sõna kaua uastaid ei kuulnud*. Kuna rohkem teateid Tormast ega naabermurrakutest pole, ei saa selle jutu puhul välistada individuaalsusfaktorit. Võimalik, et sõna on olnud

rahvakeeles omasem saartel, kus näiteks Jämaja *üpris kina* ja Käina *üpres ilus* esindavad väidetavalt vana murret (EMSUKA).

Et eesti keeles tänapäeval üldkasutatav sõna on murretes väga vähe tuntud ning sellel puuduvad sugulaskeeltes vasted (kui jätta kõrvale soome *yppärys*- Lönnoti sõnaraamatust), on põhjust otsida sarnasust teiste kontaktkeeltega. Rootsi keeles on *ypperst* üldtarvitatav superlatiivi vormis adjektiiv tähendusega 'parim, kõige oivalisem, suurepärasem'. Tänapäevane *ypperlig* 'suurepärase' on moodustatud sõnast *ypper* liite *-lig* abil ja sellest omakorda adverb *ypperligt* 'suurepäraselt' (SO; RES: 1287). Murdekeelest on registreeiritud ka liiteta variante, nagu *ypper*, *ipper*, *ypar* 'suurepärase', mille superlatiivi vorm on *ypperst*, *ypprast*, *yparst* vms (Rietz 1962: 835; GO: 1209; Vendell 1907: 1131). Vanemas uusrootsi keeles väljendaski adjektiiv *ypper* mõistet 'suurepärase', komparatiivi vorm oli *yppare* (murretes ka *ypprare*) ning superlatiiv *ypperst*, *ypparster*, *ypp(e)rster* jt; vrd norra *yppar* : *ypparst*, vanataani *ypper* : *ypperst*, keskalamsaksa *upper* : *upperst* jne (Hellquist 1922: 1185, 1966: 1408–1409; SO). Elof Hellquist märgib, et adjektiiv seostub määrsõnaga *upp*, lisades, et see võib olla samast tüvest mis vanagermaani **uppia-*, kuid pigem on tegemist uusmoodustisega. Hilisemate etümoloogiasõnaraamatute järgi on *ypperst* tuletis sõnast *upp* (nt Wessén 1979: 520). Kui eesti murretes on *üpris* (~ *üpres*) vana sõna, võiks see olla laenatud rootsi või vanarootsi keelest, mille laene kohtame enim just saarte ja läänemurdes, osaliselt ka Eesti põhjarannikul. Doonorsõnaks sobib häälikuliselt ja tähenduse poolest eelkirjeldatud superlatiivivorm *ypperst* või mõni selle (murde)variant.¹ Eestirootsi murdest selle sõna kohta materjali pole, kuid väärrib tähelepanu, et seda kasutati ka soomerootsi Nauvo murdes Päris-Soome (Egentliga Finland) alal ja Gotlandil (GO: 1209; Vendell 1907: 1131).

Teiselt poolt võiks laenuandjaks olla keskalamsaksa keel, kuna *üpris* esineb paljudes Saksamaal hariduse saanud vaimulike kirjutatud või tõlgitud eestikeelsetes tekstides. Keskalamsaksa sõnastikus on *upper*² saksakeelse tõlkega *der obere* ja *upperste* tõlkega *oberste*, piltlikult *angesehen*, *vornehm* ning ülikuid tähistavad liitsõnad *upper-borger*, *upper-hêre* ja *upper-man* (Lübben 1993: 452; Köbler 2014). Superlatiivi vormis adjektiivi on keskalamsaksakeelsetes ürikutes kasutatud samuti seoses ülikutega, näiteks *de uppersten herren rikes* 'riigi (või koha) kõige kõrgemad (= tähtsamad) härrad', *myd den uppersten borgheren* 'koos kõige suursugusemate linnahärradega', *de upperste vnde ouerste manck* 'kõige suursugusem ja tähtsam mees' (Schiller, Lübben 1880: 120–121). Novgorodi ja Liivimaa vahelistes kaubandussuhteid puudutavates ametlikes kirjades esineb nii *upper* (nt 1412. a: *myt upperen kopluden* 'suurepärase kaupmeestega') kui ka superlatiiv *upperste*, nt 1396. a: *de uppersten van kopluden* 'parimaid kaupmehi'; 1515. a: *van den uppersten van Nouwerden* 'kõige parematest uuendustest' (RLU: 100, 146, 307). Baltisaksa keeles olvat Pärnumaal sõna *upperste* naljatamisi tarvitatud tähenduses *hõhste*, *vornehmste* 'kõrgeim, peamine, tähtsaim, esmajärguline', piltlikult ka 'peenelt, suursuguselt', ning sellele on sõnastiku autor lisanud alam- ja keskalamsaksa sõnakuju *upperste* saksakeelse tõlkevastega *oberste* (Kobolt 1990: 277). *u*

¹ Rootsi keeles esineb seaduspära, mille kohaselt *er*-lõpulise algvõrdega sõna kompareerimisel langeb *e* välja: *ypper*, komp *ypprare*, superl *ypprast*, vrd nt *vacker* : *vackrare* : *vackrast* (RES: 1378).

² Et keskalamsaksa keeles jäeti tavaliselt umlaut ehk metafoonia kirja pildis eristamata, märkis *u* nii [u] kui [ü] häälikut.

Kokkuvõtlikult tuleb tõdeda, et sarnaselt eeltoodud (vana)rootsi ja kesk-alamsaksa sõnadega väljendab eesti *üpris* superlatiivsust, kuid neid sõnu ei ole kõigis keeltes päris ühtmoodi tarvitatud. Nimetatud germaani keelte sõnad täidavad eelkõige adjektiivi funktsiooni ning selle kõrval on vaid mõnes sõnaraamatus rootsi ja baltisaksa sõnu määratletud ka adverbina. Eesti *üpris* on tavaliselt adverb (või rõhuadverb), mis esineb koos adjektiivi või teise adverbiga. Kui tänapäeva eesti keeles näitab *üpris* mingi omaduse või hulga suhteliselt suurt (mitte maksimaalset) määra, siis vana kirjakeele tekstides väljendab see enamasti mõistet 'väga, kõige suuremal ehk ülimal määral', näidates kõrvalseisva adjektiivi superlatiivsust. Sõna *üpris* võrdlus võimalike (vana)rootsi ja kesk-alamsaksa sugulastüvedega osutas, et nii häälikulisest kui ka semantilisest aspektist sarnaneb eesti sõna rohkem rootsi vastega. Võttes arvesse ka eesti murdematerjali levikuandmeid, julgen oletada, et *üpris* on laen rootsi või vanarootsi *ypp(e)r*-tüvelise sõna superlatiivvormist. Asjaolu, et sõna *üpris* kohta murdekeeles teateid napib, küll aga esineb see sajandeid järjepidevalt vaimulikes tekstides, lubab järeldada, et tõenäoliselt *üpris* levis ja sai üldtuntuks kiriku ja Piibli kaudu.

Kirjandus

- AP = Agenda Parva. In commodiorem vsum Sacerdotum Prouinciæ Liuoniæ conscripta. Brunsbergæ: Typis Georgij Schönfels, 1622.
- Ariste, Paul 1962. Kust on pärit sõna *üpris*? – Keel ja Kirjandus, nr 5, lk 294–295.
- EES = Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Erik Soosaar 2012. Eesti etümoloogia-sõnaraamat. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EEW = Julius Mägiste 1982–1983. Estnisches etymologisches Wörterbuch. Helsinki: Finnisch-Ugrische Gesellschaft.
- EKG = Mati Ereht, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu” 2., täiendatud ja parandatud trükk. Toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veski, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2009. <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (12. IV 2017).
- EMSUKA = Eesti murrete ja soome-ugri keelte arhiiv. Eesti Keele Instituut. Tallinn.
- GO = Gotländsk ordbok på grundval av C. och P. A. Säves samlingar. Kd 2 (O–Ö). Toim Herbert Gustavson. Visby: Ödins Förlag AB, 1991.
- Guttslaff, Johannes 1648. Observationes Grammaticae circa linguam Esthonicam. Dorpati Livonorum: Johannes Vogel.
- Göseken, Heinrich 1660. Manuctio ad Linguam Oesthonicam. Anführung Zur Öhstnischen Sprache. Reval: Gedruckt und verlegt von Adolph Simon.
- Habicht, Külli, Kingisepp, Valve-Liivi, Pirso, Urve, Prillop, Külli 2000. Georg Mülleri jutluste sõnastik. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 12. Toim Jaak Peebo. Tartu: Tartu Ülikool.
- Hellquist, Elof 1922. Svensk etymologisk ordbok. Lund: C. W. K. Gleerups. <http://runeberg.org/svetyt/> (12. IV 2017).

- Hellquist, Elof 1966. Svensk etymologisk ordbok. Kd 2 (O–Ö). Lund: C. W. K. Gleerups (3. tr).
- Hupel, August Wilhelm 1780. Ehstnische Sprachlehre für beyde Hauptdialekte, den revalschen und den dörptschen; nebst einem vollständigen Wörterbuch. Riga–Leipzig: Johann Friedrich Hartknoch.
- Kingisepp, Valve-Liivi, Res, Kristel, Tafenu, Kai 2010. Heinrich Gösekeni grammatika ja sõnastik 350. Tartu: Tartu Ülikool.
- KKS = Karjalan kielen sanakirja. Kd 6 (T–Ö). Toim Raija Koponen. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae XVI. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 25.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura 2005.
- Kobolt, Erich 1990. Die deutsche Sprache in Estland am Beispiel der Stadt Pernau. Lüneburg: Nordostdeutsches Kulturwerk.
- Köbler, Gerhard 2014. Mittelniederdeutsches Wörterbuch. 3. Auflage. <http://www.koeblergerhard.de/mndwbhin.html> (12. IV 2017).
- Lönnrot, Elias 1930. Suomalais-ruotsalainen sanakirja. Finskt-svenskt Lexicon. Lisäviikko. Toim A. H. Kallio. Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Lübben, August 1993. Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Vollendet von Christoph Walther. Kordustrück 1888. a ilmunud väljaandest. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Markard, Johann Sebastian 1656. Auffmunterung zur Dankbarkeit an Lifland. Für die Ausbreitung des gottlichen Worts daselbs. – Albert Saareste, A. R. Cederberg. Valik eesti kirjakeele vanimaid mälestisi, I. (Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetisi XVI.) Tartu: Akadeemilise Emakeele Seltsi kirjastus, lk 137–139. <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:276630/249108/> (12. IV 2017).
- Moller, Arvid 1756. Kort Beskrifning Öfwer Est- och Lifland, Jemdtte undersökning Om Dessa Länders Inbyggares i synnerhet det Estniska och Finska Folkslagets Ursprung. Wästerås. <http://hdl.handle.net/10062/27496> (12. IV 2017).
- NS = Nykysuomen sanakirja. Kd 6 (Ts–Ö). Porvoo–Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 1961.
- RES = Rootsi-eesti sõnaraamat. Svensk-estnisk ordbok. Üldtoimetaja Virve Raag. (Nordistica Tartuensia.) Tallinn: Valgus, 2004.
- Rietz, Johan Ernst 1962 [1862–1867]. Svenskt dialektlexikon: ordbok öfver svenska allmogespråket. Faksimile. Lund: Gleerup. <http://runeberg.org/dialektl/> (12. IV 2017).
- RLU = Russisch-livländische Urkunden / Русско-ливонские акты. Собранные К. Е. Напьерскимъ. Изданы Археографическою комиссією. Санктпетербургъ: Академія наукъ, 1868.
- Saareste, Andrus 1938. Agenda Parva (1622) keelest. – Eesti Keel, nr 7–8, lk 196–213.
- Schiller, Karl, Lübben, August 1880. Mittelniederdeutsches Wörterbuch, V. Bremen: Kühtmann. <https://www.rzuser.uni-heidelberg.de/~cd2/drw/F6/schill5/liste.htm> (12. IV 2017).
- SKES = Erkki Itkonen, Aulis J. Joki, Reino Peltola 1978. Suomen kielen etymologinen sanakirja. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII.) Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- SO = Svensk ordbok utgivna av Svenska Akademien. Norstedt, 2009. <http://www.saob.se/so/visa.php?id=571988413> (12. IV 2017).
- Stahl, Heinrich 1637. Anführung zu der Esthnischen Sprach, auff Wolgemeinten Rath, und Bittliches Ersuchen. Revall: Druckts Chr Reusner der älter, in Verlegung des Authoris. <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:101060> (12. IV 2017).

- Thor Helle, Anton 1732. Kurzgefaßte Anweisung zur Ehstnischen Sprache, in welcher mitgetheilet werden. I Eine Grammatica. II Ein Vocabularium. III Proverbia. IV Ænigmata. V Colloquia. Auf Gutbefinden des Herrn Autoris, mit einer Vorrede herausgegeben von Eberhard Gutsleff. Halle: Gedruckt bey Stephan Orban. <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:100071> (12. IV 2017).
- Turu käsikiri 1925. <http://www.murre.ut.ee/vakkur/Korpused/Turu/turut.htm> (12. IV 2017).
- VAKK Müller 1600 = Vana kirjakeele korpus. Georg Mülleri 1. jutlus. <http://www.murre.ut.ee/vakkur/Korpused/Myller/myllerj.htm> (12. IV 2017).
- Valmet, Aino 1969. Märkmeid 17. sajandi ja 18. sajandi alguse eesti juhulaulude keele sõnavara kohta. – Emakeele Seltsi aastaraamat 14–15 (1968–1969). Tallinn: Eesti Raamat, lk 95–113.
- Vendell, Herman 1907. Ordbok öfver de östsvenska dialekterna, 4. (Skrifter utgivna af svenska Litteratursällskapet i Finland LXXIX.) Helsingfors.
- Vestring, Salomo Heinrich 1998 [?1730]. Lexicon esthonicum germanicum concinnatum à S. H. Vestring. Toim Ellen Kaldjärv. <http://www.folklore.ee/~kriku/VESTRING/> (12. IV 2017).
- Viiret, J. 1940. Adverbi *üpris* algupärast. – Eesti Keel, nr 5, lk 106–109.
- VMS = Väike murdesõnastik. II. Toim Valdek Pall. Koost Anu Haak, Evi Juhkam, Marja Kallasmaa, Ann Kask, Ellen Niit, Piret Norvik, Vilja Oja, Aldi Sepp, Jaak Simm, Jüri Viikberg. Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Keele ja Kirjanduse Instituut. Tallinn: Valgus, 1989.
- Wessén, Elias 1979. Våra ord. Nacka: Esselte Herzogs. <http://runeberg.org/vara-ord/> (12. IV 2017).
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.
- Wiedemann, Ferdinand Johann 1973. Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.

***üpris* – indigenous or loanword?**

Keywords: lexicology, etymology, Estonian

The article discusses the etymology of *üpris*, which is a common word in standard Estonian. There are different hypotheses about its origin, but still no consensus. In the 17th–19th-century Estonian writings the word usually means either 'very' or 'great; wonderfully', in the 19th century also 'rather', like to-day. Reports of its dialectal use are rare. Most probably we have here a loanword expressing superlativity. Phonetically and semantically, as well as according to dialect material the source word could have been *ypperst* (dial. also *ypp(e)rster* etc) 'the most wonderful; most wonderfully' originating in Old Modern Swedish. However, the donor language can also be seen in Low German, where *upperst(e)* (cf. the Baltic German *upperste*) means 'the most noble/important; the highest, main etc'.

Vilja Oja (b. 1945), PhD, Institute of the Estonian Language, vilja.oja@eki.ee